

אברהם ושרה

ד"ר רות וולף

החוג המשולב למדעי החברה באוניברסיטת בר-אילן

הופיע בדף שבו עי מספר 628 לפרשת חיי-שרה, תשס"ו

מאת היחידה ללימודי יסוד ביהדות אוניברסיטת בר-אילן

פרשנים רבים נדרשים לאבלו של אברהם על מות אשתו בפרשת חיי שרה. הכתוב מציין את הדרך שבה ניהל אברהם משא ומתן עם בני עפרון החתי על אודות קניית נחלת קבר, והתיאור מעיד על גודל האבדן בחיי אברהם עם מות אשתו, שרה (בר' כג:ד-ט). בחרנו להתייחס לזוגיות של שרה ואברהם כפי שהיא משתקפת בכתובים.

כתוב: "מצא אשה מצא טוב" (מש' יח:כב) וכן כתוב: "ויאמר ה' א-להים לא טוב היות האדם לבדו, אעשה-לו עזר כנגדו" (בר' ב:יח) פסוקים אלה מבטאים את החשיבות שמייחסת היהדות לאחדות והשלמות בין בני הזוג. ואמנם האדם אינו שלם בלא מימוש הזוגיות. וכבר נאמר שאיש ואישה מהווים שלמות אחת: "אמר ר' אלעזר, כל אדם שאין לו אישה, אינו אדם, שנאמר (בר' ה:ב): 'זכר ונקבה בראם... ויקרא את-שם אדם'" (יבמות סג ע"א).

בעניין זה אמר הראב"ד: "ועל כן ראוי לאדם לאהוב את אשתו כגופו ולכבדה ולרחם עליה ולשמרה כאשר ישמר אחד מאבריו, וכן היא חייבת לעבדו ולכבדו ולאהוב אותו כנפשה, כי ממנו נלקחה" (ראב"ד, בעלי הנפש, עמ' טו). הפרמטרים המודגשים בציווי זה הם: אהבה, כבוד, רחמים ושמירה, שהם אותם פרמטרים הקשורים גם ליחסי חברות הדוקים בין שני אנשים. שלמות זו של זוגיות היא פיזית ונפשית כאחד, וחובת הכבוד והשמירה של בני הזוג האחד על השני היא מהות האהבה בראי היהודי.

בחינת המערכת הזוגית המוצגת במקרא וניתוחה על-פי תפיסה זו, עשויה לחשוף בפנינו דגם משפחתי-זוגי מועדף. ידוע שסיפורי התנ"ך אינם מהססים לחשוף מערכות יחסים קשות בין בני-אדם; יחסי זוגות מתוארים במקרא ברוח המציאות, גם אם זו לא אידאלית. בחרנו לבחון את הזוגיות של אברהם ושרה, ויש לשער שניתן יהיה להסיק מזוגיות זו איזוהי מערכת זוגית ראויה. למרות שמעמד האישה בחברה המקראית היה שונה לחלוטין ממעמדה היום, נראה שערכי היסוד של הזוגיות כפי שהם מוצגים ביחסי אברהם ושרה, מוחלטים מעבר לזמן ולמקום. בהנחה שמרכיבי הנפש של האדם, צרכיו ומאוייו, דומים אז והיום, הרי היכולת להתייחס לצרכים אלו עשויה לתרום רבות במערכת הזוגית גם בימינו.

נשאלת השאלה: אילו פרמטרים קשורים להצלחת זוגיות? אילו תכונות נדרשות מבני זוג כדי לממש זוגיות טובה? ומה מתוך כל זה בא לידי ביטוי במקרא?

הספרות הפסיכולוגית מדגישה כי קשר בין בני זוג מבוסס בראש ובראשונה על סיפוק צרכים ומאווים של כל פרט בתוך הקשר.

רבין (1995) מתייחסת לעשרה פרמטרים הנחוצים לזוגיות בשלה, והם: **חום** - רעות, רגשות אמיתיים ועמוקים בין בני זוג; **אכפתיות** - הרגשה של דאגה ומעורבות. הבנה שבן הזוג מוכן לסייע לך בעת הצורך; **ביטויי חיבה** - האהבה מבטאת בדרכים שונות, כולל ביטויי רגשות מילוליים ולא-מילוליים; **קבלה** - ההרגשה של קבלה ללא תנאי מצד בן הזוג, גם אם ייתכנו מחלוקות וחיכוכים. תחושה של ביטחון עמוק שמקבל כל אחד מבני הזוג מרעהו; **אמפתיה** - הבנת לרגשותיו של בן הזוג, כולל מודעות ורגישות ביחס לנקודות החלשות והפגיעות. אמפתיה נתפסת כניסיון אמיתי לראות את העולם מנקודת מבטו של השני - "להיכנס לנעליו"; **אינטימיות** - באינטימיות פתוחים בני הזוג לשתף זה את זה ברגשות, בחששות, באמונות, בפחדים, בשאיפות ומאווים עמוקים, לעתים אף הכמוסים ביותר. אינטימיות פירושה שיתוף מחשבות, רעיונות ורגשות, בין שהם מקובלים ובין שאינם כאלה; **ידידות** - ראיית בן הזוג כידיד אמת; **הסבת קורת רוח** - השתדלות לגרום אושר ושמחה לאחר; **תמיכה** - מתן הרגשה לבן הזוג שיש לו על מי לסמוך, להיות למשען בעת הצורך ולדעת שאפשר להישען על בן הזוג בזמנים קשים; **קרבה** - הנאה מאיכות הזמן שמבלים יחד. בני זוג קרובים חשים רצון לחיות יחד, להיות זה בקרבת זה ולחוות חוויות משותפות.

בחינת חייהם של אברהם ושרה כזוג מראה הווי חיים סוער וקשה. הם עוברים טלטולים רבים יחדיו; הם עוזבים משפחה, ארץ, מולדת, ונוודים לארץ זרה, וכל זאת מתוך אמונה עמוקה ביעוד שהציב להם הקב"ה: "ויקח אברם את שרי אשתו... ואת כל רכושם אשר רכשו... ויצאו ללכת ארצה כנען ויב'או ארצה כנען" (בר' יב:ה).

גם בממד האישי מתגלים קשיים בחייהם. שרה היא עקרה, וכאישה אין ספק שהיא עוברת מהמורות רגשיות קשות עד להחלטתה לתת את הגר לבעלה, ואולי אף להיבנות ממנה.

שרה מצטיירת כאישה חזקה, המעורבת בקבלת החלטות משמעותיות ביותר בחיי הזוג, החל בתיאור חייהם בחרן, שם עפ"י פרשנותו של רש"י (לבר' יב:ה) "אברהם מגייר את האנשים ושרה מגיירת הנשים"; שיתוף הפעולה מצדה בעת מסעם לארץ-ישראל; בהגיעם למצרים - "אמרי נא אחתי את למען ייטב לי בעבורך וחיתה נפשי בגללך" (יב:יג); במפגש עם אבימלך - "זה חסדך אשר תעשי עמדי, אל כל המקום

אשר נבוא שמה, אמרי לי אחי הוא" (כ:יג) וכלה בהחלטה לגרש את הגר וישמעאל - "גרש האמה הזאת ואת בנה, כי לא ירש בן האמה הזאת עם בני, עם יצחק" (כא:י).

עצם הוויתור של שרה על היותה האישה היחידה בחיי בעלה, מבליט את כוחה ואת ביטחונה בעצמה כאישה. שרה יודעת שהנישואים אינם שלמים ללא דור המשך. בהעדר יכולת למלא חסר זה, היא עושה מעשה (שהיה אמנם מקובל בזמנה), ולו אף על חשבון מעמדה שלה. אברהם מצדו, משאיר את השטח בידי שרה. היא זו הבוחרת את האישה המתאימה והיא זו המעודדת את בעלה לקשר המיועד, על מנת להביא פרי בטן.

כוחה של שרה מתבטא גם במעמד שאברהם מעניק לה בעניין הגר: "הנה שפחתך בידך, עשי לה הטוב בעיניך" (ט:ז). אברהם נותן לשרה חופש וסמכות של אם הבית שעל פיה יישק דבר. למרות שהגר יולדת לאברהם בן, אין הדבר מעלה את מעמדה של הגר, ושרה היא המחליטה על אופיו של הבית המשותף. החלטתה לגרש את בנו ישמעאל רעה בעיניו: "וירע הדבר מאד בעיני אברהם על אודות בנו" (כא:יא), אך הוא נכנע לה.

את התנהגותו של אברהם ניתן לפרש כרצון לפייס אישה פגועה; הוא מבטל את רצונו שלו בפני רצונה, ובלבד שתחזור לחוש את יכולתה וכוחה כאישה דומיננטית בביתה. כיבוד רצונה של שרה מקבל אמנם אישור מהציווי האלוקי: "כל אשר תאמר לך שרה שמע בק'לה, כי ביצחק יקרא לך זרע" (כא:יב). אך למרות ציווי זה - סיטואציה שבה האדם אמור לגרש את בנו היא סיטואציה קשה ביותר.

לסיכום, ניתן אפוא למצוא במערכת הזוגית בין אברהם ושרה הדדיות, יחסים של שיתוף פעולה בעתות קשות. נמצא במערכת זו יחסי הערכה האחד לשני, ושותפות גורל - הליכה יחד, הליכה שעמדה במבחן של מאורעות וימים קשים במיוחד - הגירה מארץ לארץ, עקרות, תחרות נשית ובניית משפחה. זהו מודל של זוגיות ראויה שיש בה חום והבנה. יש בקשר זה משען ותמיכה, והעיקר - התחשבות רבה האחד בשני. השותפות בין בני זוג באה לידי ביטוי בכך שכל פרט בשותפות זו מתייחס לעצמו ומוצא אף את ייחודו שלו.

בשותפות אין הכוונה לזוגיות ממוזגת לחלוטין. דווקא שמירת הייחוד של כל אחד בתוך השותפות והדאגה לצורכי 'האני' היא החשובה, והיטיב לבטא זאת רבי מנחם מנדל מקוצק באמרו:

אם אני - אני, ואתה - אתה

הרי אני - אני, ואתה - אתה,

אבל אם אני - אתה ואתה - אני

הרי שאני לא אני, ואתה לא אתה.

כלומר, עדיף שבני הזוג יפתחו את היכולות שלהם - כל אחד בנפרד. דווקא טיפוח האני עשוי לסייע לאדם לחיות בהרמוניה עם בן זוגו.

הכתוב מציין כי אחרי מות שרה לוקח לו אברהם אישה נוספת: "ויִסֹף אברהם ויקח אשה ושמה קטורה" (כה:א). הדגש הוא שהדבר היה אחרי מות שרה, לא בחייה.

מסתבר אפוא שמסכת חיים משותפת תיתכן אם יהיה בקשר הזוגי - רעות, כבוד, הדדיות, שוויוניות, יושר ושאר תכונות המסייעות לקשר. על הרגש הזה, על הדבק הזה יש לעבוד, שהרי כתוב: "על כן יעֶזֶב איש את אביו ואת אמו, ודבק באשתו והיו לבשר אחד" (בר' ב:כד). אחדות-דבקות זו היא עיקר המשמעות של האהבה. כוח הנתינה הוא הכוח השולט בדבק זה.

יחסי אברהם ושרה אולי לא היו נעדרי משברים, אך המערכת הזוגית שלהם הייתה חזקה ובסיסה היה איתן.